

A stojanówi ütközet – A magyar királyi 24. honvéd lovasdandár tűzkeresztsége

Bevezető

Az I. világháború számos összecsapással, ütközetrel és csatával gyarapította Európa hadtörténelmét. A főbb politika-, társadalom-, gazdaság- és hadtörténelmi vonalakat az elmúlt évtizedben számos munka feldolgozta. A hadtörténelmi elemzések fókuszába különösen azok a fegyveres összecsapások kerültek, amelyek valamiért kiemelkedtek (például a hadművelet nagysága, az ott elszenvedett veszteségek, vagy éppen a hadászati jelentőség miatt) és fordulatot hoztak a világháború menetében. A hadtörténelmi és a hadművészeti szempontból azonban sok kisebb összecsapás is érdeklődésre tarthat számot. Ilyenek voltak azok a harcok, amelyeket 1914 augusztusában a távolfelderítésre rendelt lovashadosztályok, vagy éppen dandárok feladatuk végrehajtása közben vívtak meg.¹

Jelen kutatás célja a m. kir. 24. honvéd lovasdandár tűzkeresztségét jelentő 1914. augusztus 15-ei stojanówi ütközet részletesebb, elemzőbb bemutatása. Az ütközetrel ugyanis a 2008-ban kiadott, a m. kir. 9. honvéd huszárezred történetét feldolgozó *Huszártörténet* című munka egy alfejezete is foglalkozott.² A munka levéltári forrásokra – de korántsem az összesre – alapozva igyekezett bemutatni az eseményeket. Tekintettel arra, hogy az elérhető forrásoknak csupán egy részét használta a hivatkozott munka, a teljesebb kép elérése érdekében szükséges az ütközet újbóli áttekintése, valamint válaszok keresése a következő kérdésekre. 1. A m. kir. 24. honvéd lovasdandár hadrendileg a m. kir. 11. honvéd lovashadosztály alárendeltségébe tartozott, mégis miért önállóan kezdte meg augusztus 15-én a távolfelderítést? 2. Miért járhatott eredménnyel a lovasroham az orosz ágyúkkal és géppuskákkal szemben? 3. Az ütközetet félsikerré tett gyülekezőjel fúvatása emberi hiba, vagy szerencsétlen véletlen volt? 4. Az ütközet értékelése sikeres volt, vagy sem?

¹ Például a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály 1914. augusztus 17-én Gorodok mellett lezajlott összecsapása. Erről lásd bővebben Kranzieritz Károly: A gorodoki lovasroham és előzményei. Az 5. honvéd lovashadosztály működése a világháború első napjaiban orosz területen. *Hadtörténelmi Közlemények*, 129. (2016), 3. 734–758.

² *Huszártörténet*. A m. kir. marosvásárhelyi 9. honvéd huszárezred levéltári dokumentumai, emlékiratok, naplók, szemtanúk vallomásai alapján írta, fordította és jegyeztelte: Koszta István. Csíkszereda, 2008. 96–104.

Általános helyzet – a háború kitörése

I. Ferenc József császár (1848–1916) 1914. július 25-én részleges mozgósítást rendelt el Szerbia ellen. Ezzel a Monarchia háborúra kidolgozott „B” haditerve lépett életbe, amelynek értelmében a hadvezetés Szerbia és Montenegró elleni fellépéssel és az oroszok passzivitásával számolt.³

Szentpétervár megítélése szerint a Monarchia katonai lépései túlzóak voltak. Az orosz vezetés a Monarchia Szerbia elleni intézkedései mögött egy későbbi Orosz Birodalom elleni támadás előkészületeit sejtette. Ennek elejét véve az Orosz Birodalom már július 26-án – még hadüzenet nélkül, titokban – megkezdte a mozgósítását, amelyet nyíltan július 29-én hirdetett ki. A Német Császárság eközben igyekezett távol tartani keleti szomszédját a konfliktustól, és elkerülni, hogy az orosz külpolitika ürügyet találjon a fegyveres beavatkozásra Szerbia oldalán.⁴ A diplomáciai eszközök azonban már kevésnek bizonyultak. 1914. július 30-án az Orosz Birodalom általános mozgósítást rendelt el, amelyre a Monarchia egy nappal később, 31-én ugyanazzal válaszolt. Ezzel életbe lépett a Monarchia „R” haditerve, amelynek értelmében a már Szerbia ellen elindított csapatok egy részét és a lovasság zömét északra, az orosz határ felé kellett fordítani.⁵ Létezett egy „I” haditerv is, amely az Olaszországgal esetlegesen beállt hadiállapot esetén lépett volna életbe. A Monarchia ekkor is, csakúgy, mint az „R” haditerv esetében, teljes haderejének mozgósításával felelt volna a kihívásra.⁶

Az Orosz Birodalom ellen mozgósított haderő vasúti szállítását augusztus 5-ről 6-ra virradó éjjel kezdték meg. De pontosan hogyan is érintette az esemény a lovashadosztályt? Erre az 1. táblázat adja meg a választ.

1. táblázat: A magyar királyi 11. honvéd lovashadosztály különböző haditervek szerinti összeállítása

Haditerv	M. kir. honvéd lovasdandár	
„I” háború esetére (teljes mozgósítás)	19.	22.
„B” háború esetére (részleges mozgósítás)	19.	22.
„R” háború esetére (teljes mozgósítás)	22.	24.

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az 1. táblázat mutatja, hogy a részleges, Szerbia elleni mozgósítás alkalmával a m. kir. 22. honvéd lovasdandárt délre szállították. A teljes mozgósítás elrendelését követően azonban a vasúti szállítások rendjének fenntartása érdekében a már elszállított és kirakodott seregtesteket csak a még állomáshelyükön álló, vagy szállítás közben lévők elszállítása és kirakodása után vitték át az „R” háború esetére meghatározott felvonulási

³ Feldmarschall Conrad (Franz Conrad von Hötzendorf): Aus meiner Dienstzeit 1906–1918. 4/1. Bd. Wien, Leipzig, München, 1923. 300.

⁴ *A világháború 1914–1918*. I. Kiadja a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár. Budapest, 1928. 97.

⁵ Erről bővebben *A világháború* (1928) i. m. 89–91; Conrad (1923) i. m. 304–305.

⁶ *A világháború* (1928) i. m. 90.

körzeteikbe. Ezért történhetett, hogy a m. kir. 22. dandár csupán augusztus 25-én csatlakozhatott a m. kir. 24. honvéd lovasdandárhoz.

Így eshetett meg, hogy a m. kir. 11. honvéd lovashadosztály harcászultságát csupán augusztus 25-én érte el, de ezzel nem volt egyedül, a probléma magasabb szinten is jelentkezett. Az osztrák–magyar 2. hadsereg sem tudott maradéktalanul felvonulni.⁷ A részlegesről a teljes mozgósításra történő átállás általános problémaként jelentkezett, amely a Monarchia felvonulását és ezzel harcképességét jelentősen rontotta. A teljes mozgósítás elrendelését követően első hullámban felvonultatták az osztrák–magyar 1., a 3. és a 4. hadsereget, valamint Kummer Heinrich lovassági és Kövess Hermann gyalogsági tábornok seregszoportját.⁸

A Monarchia hadvezetése nagyszámú orosz lovassággal és annak lassú mozgósításával számolt. Ezért a már előzetesen kidolgozott tervek szerint a lovashadosztályok feladata volt a felvonuló és felderítésre kiküldött orosz lovaskülönítmények felszámolása. Ezzel egy időben a lovashadosztályok tevékenységükkel leplezték saját csapataik felvonulását, információt gyűjtöttek, zavarták, illetve akadályozták az orosz erők gyülekezését. A hadművelleti szintű lovasfelderítésnek a tervek szerint augusztus 15–16-án kellett megkezdődnie.⁹ A feladat különösen fontos volt. Abban az esetben ugyanis, ha az orosz erőknek még a hadműveletek megkezdése előtt sikerül áttörnie a határbiztosító vonalakat, megzavarhatják a saját csapatok felvonulását, és fontos információk birtokába juthatnak. A tervek megvalósítására és az esetleges veszélyek elhárítására az általános mozgósítást követően 9 és fél lovashadosztályt – augusztus 24-én már az összes, szám szerint 11 lovashadosztály a hadszíntéren tartózkodott – vonultatott fel az Osztrák–Magyar Monarchia hadvezetése az Orosz Birodalom ellen.

A m. kir. 11. honvéd lovashadosztály 1913 tavaszán Debrecenben alakult meg alárendeltségébe a m. kir. 22. és a 24. honvéd lovasdandárral (lásd 2. táblázat). A hadosztály 1914 augusztusában a m. kir. 22. honvéd lovasdandár kötelékébe tartozott a m. kir. 2. (debreceni) és a 3. (szegedi) huszárezred, Debrecen székhellyel. A m. kir. 23. honvéd lovasdandárban a m. kir. 5. (kassai) és a 9. (marosvásárhelyi) huszárezred kapott helyet, székhelyül pedig Kassa városa szolgált.¹⁰ Ekkor egy huszárezred az ezred törzséből és két osztályból állt, amelyek egyenként három-három századot foglaltak magukba.¹¹

⁷ Az osztrák–magyar 2. hadsereg Balkánra vezényelt részeit augusztus 18-án és azt követően indították el Galíciába. Farkas Márton: Lemberg. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadműveletei 1914 kora őszén Galíciában augusztus 15. – szeptember 25. *Hadtörténelmi Közlemények*, 28. (1981), 2. 178.

⁸ Farkas (1981) i. m. 176–177.

⁹ *A világháború* (1928) i. m. 127; Conrad (1923) i. m. 389–390.

¹⁰ Balla Tibor: *A magyar királyi honvéd lovasság 1868–1914*. Budapest, Balassi, 2000. 39.

¹¹ Balla (2000) i. m. 35–36.

2. táblázat: A honvéd lovashadosztályok kötelékébe tartozó sereg- és csapattestek (békében) 1914-ben

Hadosztály szám	Lovasdandárok		Kerékpáros század	Tüzérség	Lovas távíróosztag	Vonatsapat	Intézetek			Törzscsapatok	
	sorszám	csapattest					lovassági löszertelep	lovassági egészségügyi intézet	lovassági ételmező oszlop	Törzs gyalogszárad	Törzs lovas szakasz
5	19	m. kir. 1. honvéd huszárezred (törzs, 1. és 2. osztály) m. kir. 8. honvéd huszárezred (törzs, 1. és 2. osztály) m. kir. 1. honvéd lovasgéppuskás-osztag	1	cs. és kir. 6. lovas tüzérosztály 3. üteg	cs. és kir. 5.	cs. és kir. 4. vonatosztály 9. század	cs. és kir. 6. lovassági löszertelep 3. löszeroszlop	5	5	m. kir. 1. honvéd gyalogezerdtől	m. kir. 6. honvéd huszárezredtől
	23	m. kir. 6. honvéd huszárezred (törzs, 1. és 2. osztály) m. kir. 7. honvéd huszárezred (törzs, 1. és 2. osztály) m. kir. 3. honvéd lovasgéppuskás-osztag									
11	22	m. kir. 2. honvéd huszárezred (törzs, 1. és 2. osztály) m. kir. 3. honvéd huszárezred (törzs, 1. és 2. osztály) m. kir. 2. honvéd lovasgéppuskás-osztag	2	1. honvéd lovas tüzérosztály 3. üteg	cs. és kir. 11.	cs. és kir. 7. vonatosztály 10. század	1	11	11	m. kir. 3. honvéd gyalogezerdtől	m. kir. 2. honvéd huszárezredtől
	24	m. kir. 5. honvéd huszárezred (törzs, 1. és 2. osztály) m. kir. 9. honvéd huszárezred (törzs, 1. és 2. osztály) m. kir. 4. honvéd lovasgéppuskás-osztag									

Forrás: Berkó István (szerk.): *A magyar királyi honvédség története 1868–1918*. Budapest, 1928. 534. alapján a szerző saját szerkesztése

A lovas fegyvernem alkalmazása éles vitákat váltott ki Európa-szerte. A kérdésben konzervatív és a lovasságot a kor követelményei alapján megreformálni kívánó új nézeteket vallók feszültek egymásnak. Tersztyánszky Károly lovassági tábornok a lovasság harcmódját és kiképzését akarta megváltoztatni. Otto Ritter von Berndt vezérkari alezredes a felszerelésük könnyítése, a löszertjavadalom növelése és gyalogos harcra való kiképzés mellett érvelt. A haderő vezérkari főnöke, Franz Conrad von Hötzendorf gyalogsági tábornok reformtervezete is jelentős ellenállásba ütközött.¹²

A változást más európai állam reformerei is sürgették, és szót emeltek a lovasság alkalmazhatóságának mielőbbi újragondolása mellett. A teljesség igénye nélkül kiemelendő Friedrich von Bernhardi porosz tábornok, aki szerint a lovasság jövőbeni feladata

¹² Balla (2000) i. m. 128–129.

a felderítés, a saját felvonulás leplezése, az ellenség összeköttetési vonalai elleni harc lesz. François-Oskar Négrier francia tábornok véleménye szerint a lovasságot a lóról kell szállítani és gyalogos harcra kiképezni. Továbbá szuronnyal és tűzérségi tarackkal kell felszerelni őket, hogy önállóan is tudjanak harcolni.¹³

Az Osztrák–Magyar Monarchia hadvezetése sem foganatosított újításokat annak érdekében, hogy a lovas fegyvernem harcászati alkalmazását a kor követelményeihez igazítsa. A gyakorlati szabályzat egyértelműen fogalmaz: „A lovasság lóháton csak egy harcmodort ismer: a támadást.”¹⁴ A Monarchia és vele több nemzet lovassága is ezzel a klasszikus, de konzervatív felfogással indult háborúba 1914 augusztusában.

Az osztrák–magyar lovashadosztályok távolfelderítési parancsa

Conrad tábornok és vezérkara a mozgósítás és a felvonulás üteméről kapott jelentések alapján úgy tervezték, hogy a Monarchia Galíciába összpontosított erői augusztus 22-én, 23-án érik el teljes harckészültségüket, és kezdenek meg a támadó előnyomulást.

A hadvezetés körében szilárd alapokon nyugodott az az elképzelés, hogy az iparilag elmaradott és gyér vasúti infrastruktúrája miatt az Orosz Birodalom csak jóval lassabban tud majd mozgósítani. A Monarchia hadvezetése Szentpétervár hadászati hátrányát kihasználva egy gyors megelőző támadással kívánta magához ragadni a hadművelleti kezdeményezést.

A terv szükségessé tette a földi és légi távolfelderítés mielőbbi, egyidejű megindítását. A Haderő-főparancsnokság augusztus 11-én 7 óra 30 perckor telegrammon érkezett kódolt parancsa szerint a földi felderítést valamennyi lovashadosztály felhasználásával augusztus 15-én, míg a légi felderítést legkésőbb augusztus 14-én kellett megkezdeni.

Kövess-seregcsoport: a Dniester és a Zaloscie-Szepetowka vonal között derít fel. A lovashadosztályok zömét a Tarnopol, Proskurow, zmerinkai vasúttól délre indítsa el.

Osztrák–magyar 3. hadsereg: a fent nevezett vonal és a Rawa Ruska, Grubieszow, Bug vonala között.

Osztrák–magyar 4. hadsereg: a Bug és a Wieprz között derít fel.

Osztrák–magyar 1. hadsereg: a Wieprz és a Visztula között derít fel.

Kummer-seregcsoport: a császári és királyi 7. lovashadosztály és a kerékpárazászlóalj legkésőbb augusztus 19-ig éri el a Visztula vonalát Annopol és Jozefów között.

„Felderítés célja: Az ellenséges nagy gyalogsági seregtestek megállapítása, ha lehetséges Lublin, Cholm, Kowel, Luck, Dubno, Ostrog, Starokonstantynów, Bar, Mogilew vonalig. Felderíteni a Bug és a Visztula közötti területet és a Dniestertől északra az ellenség déli szárnyát, ezt minden eszközzel el kell érni.” (Eredeti helyesírással – a szerző)¹⁵

¹³ Balla (2000) i. m. 129–130.

¹⁴ Gyakorlati szabályzat a magyar királyi honvéd lovasság számára. II. rész. H. n., 1900. 111.

¹⁵ „Aufklärungsziele: Bis an die Grossen feindlichen Infanteriekörper, wenn möglich bis in die Linie Lublin, Cholm, Kowel, Luck, Dubno, Ostrog, Starokonstantynów, Bar, Mogilew. [...] Aufklärung des Raumes zwischen Bug und Weichsel und die Konstatierung des feindlichen Südflügels im Raume nördlich des Dniester, was mit allen Mitteln zu erreichen ist” Hadtörténeti Levéltár (továbbiakban: HL) II. 102. fond 520. sz.

A m. kir. 11. honvéd lovashadosztály felvonulása

A rendelkezésre álló forrásokból a m. kir. 9. honvéd huszárezred törzsének és a 4. századának felvonulási útvonalát lehetett rekonstruálni (lásd 3. táblázat). Ezért nem túlzás azt feltételezni, hogy a m. kir. 24. honvéd lovasdandár törzse és többi része is hasonló vasúti vonalon érhetette el a felvonulási körzetet.

3. táblázat: A m. kir. 9. honvéd huszárezred törzsének és a 4. századának felvonulási útvonala¹⁶

Település	Dátum	Időpont	Közlekedés módja
Szamosújvár (indulás)	1914. augusztus 10.	11:30	vasúti szállítás
Kolozsvár	aug. 10.	13:30	
Nagyvárad	aug. 10.	23:00	
Debrecen	aug. 11.	07:00	
Nyíregyháza	aug. 11.	12:00	
Csap			
Ungvár	aug. 11.	este	
Uzsok	aug. 12.	reggel	
Sambor	aug. 12.	dél	
Stryj	aug. 12.	éjjel	
Lemberg	aug. 13.	reggel	
Kamionka-Strumylowa	aug. 13.	délben	

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A háború kirobbanása hozta eufória a pályaudvarokon is erősen éreztette hatását. Ehrlich Géza főhadnagy a m. kir. 9. honvéd huszárezred alantós tisztjének naplója szerint „A vasúti szállítás közben minden állomáson nagy ovátio, ennivalót, cigarettát, vizet hoznak”, valamint kiemeli, hogy sok bort is kaptak, ő maga 2,5 liter vörösbort.¹⁷

4. táblázat: A m. kir. 24. honvéd lovasdandár tiszti beosztása a felvonuláskor¹⁸

Magyar királyi 24. honvéd lovasdandár		
Dandárparancsnok:	Jóny László ezredes	
Parancsőtisztek:	Hersényi Emil hadnagy	Weiner Emil hadnagy
magyar királyi		
	5. honvéd huszárezred	9. honvéd huszárezred
Ezredparancsnok:	Hegedűs Pál ezredes	Géczy Kálmán ezredes
1. ezredsegédtiszt:	Ghiczy Béla százados	Mezriczky Károly főhadnagy
2. ezredsegédtiszt:	Havassy Lajos főhadnagy	n. a.
Ezred élmezőtiszt:	Szabó Kálmán főhadnagy g. t.	n. a.

¹⁶ HL II. 675. 11 doboz 47. sz.

¹⁷ HL II. 675. 11 doboz 2. sz.

¹⁸ Görgey Miklós (szerk.): *A volt m. kir. kassai 5. honvéd-huszárezred története 1868-tól 1918-ig*. Budapest, 1935. 43–44; Hadtörténeti Levéltár Tanulmánygyűjtemény (továbbiakban: HL Tgy.) 584 sz., HL II. 675. 11 doboz 48. sz., HL II. 675. 11 doboz 48. sz.

Magyar királyi 24. honvéd lovasdandár		
Ezred orvosfőnök:	Dr. Omaszta Sándor ezredes	n. a.
Vonatparancsnok:	Cseley Andor tart. hadnagy	n. a.
I. osztályparancsnok:	Hüttner József őrnagy	Virányi Ferenc alezredes
Gazdasági tiszt:	Bohus Tivadar főhadnagy g. t.	n. a.
Állatorvos:	Herkner Péter főállatorvos	n. a.
1. századparancsnok:	Körmendy-Ékes Károly százados	(Filotás Ferenc százados ¹⁹) Kovács Albert főhadnagy
Alantostisztek:	Görgey Miklós százados Kelemen Zoltán főhadnagy Takácsy Gyula főhadnagy Cseley Márton tart. főhadnagy Platthy Mihály tart. zászlós Bujanovics Albert önkéntes	Szántó Gyula főhadnagy
2. századparancsnok:	Szmrecsányi Adorján százados	Perczel Ármánd százados
Alantostisztek:	Báró Apor Ferenc főhadnagy Rabong Frigyes főhadnagy Steller László főhadnagy Somló István tart. hadnagy Gárdonyi Andor tart. hadnagy	Brunhuber László főhadnagy Benkő Béla főhadnagy Márton Sándor hadnagy
3. századparancsnok:	Várady Dániel százados	Tragor Károly százados
Alantostiszt:	Elekes Antal százados Déry Zoltán főhadnagy Sándor Gerő tart. hadnagy Kiszely Pál tart. hadnagy Patay Samu tart. hadnagy	Makay István főhadnagy
II. osztályparancsnok:	Zimmer Alajos őrnagy	Pantz Alajos alezredes
Gazdasági tiszt:	Perényi Alajos főhadnagy g. t.	
Orvos:	Dr. Grósz Dezső tart. segédorvos helyettes	n. a.
Állatorvos:	Gergely Bertalan főállatorvos	n. a.
4. századparancsnok:	Marsó László százados	Tóthvárady-Asbóth István százados
Alantostisztek:	Fischer Gusztáv főhadnagy Schmitt Pál főhadnagy Péczely László főhadnagy Szabó Iván hadnagy	Jakabffy Tódor százados Konkoly-Thege Kálmán főhadnagy Bogdánffy Béla főhadnagy, Ehrlich Géza főhadnagy
5. századparancsnok:	Késmárky Béla százados	(Szemző Elemér százados) br. Majthényi István főhadnagy
Alantostisztek:	Szabó Lajos százados Szombathy József főhadnagy Serly Károly főhadnagy Kommer Gyula tart. hadnagy Daday önkéntes	Czakó Kálmán főhadnagy Sváby Sándor főhadnagy
6. századparancsnok:	Reök István százados	Kubassy Sándor százados
Alantostisztek:	Serédy Géza százados Máriássy László főhadnagy Tóth József hadnagy Kovács Ödön tart. zászlós	Berecz K. Zoltán főhadnagy Stefánovits Döme főhadnagy Gaál Dezső tartalékos hadnagy
Utászszakasz parancsnok:	Füzesséry Sándor főhadnagy	Maczky Emil főhadnagy
Tűzészszakasz parancsnok:	n. a.	Teörös József főhadnagy
Távjelzőjárőr parancsnok:	Márton Ernő főhadnagy	n. a.

¹⁹ Filotás Ferenc százados 1914. augusztus 14-én „miközben pisztolyát töltötte, az elsült és lábfejét keresztül lőtte. A kórházban fekszik.” (Eredeti helyesírással – a szerző) HL II. 675. 11 doboz 5. sz.

Magyar királyi 24. honvéd lovasdandár

4. géppuskás osztály- parancsnok:	Szabó József százados
Alantostisztek:	Böszörményi Árpád főhadnagy Komáromy László főhadnagy

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A m. kir. 11. honvéd lovashadosztály feladata a Lemberg körül gyülekező osztrák–magyar 3. hadsereg északi szárnyának biztosítása és az orosz erők felderítése Luck település irányába. A már fentebb ismertetett tényekből kifolyólag a hadosztály feladatát, a m. kir. 22. honvéd lovasdandár beérkezéséig a m. kir. 24. honvéd lovasdandár hajtotta végre. Utóbbi augusztus 13-án kapta az osztrák–magyar 3. hadsereg parancsát a távelfelderítés megindításra. A feladat végrehajtásához a Radziechównál álló császári és királyi 30. gyalogezred I. zászlóaljat a dandár kötelékébe rendelték. A feladat vételét követően Jóny László ezredes, a lovasdandár parancsnokának azon kérését, hogy seregtestét tűzérséggel megerősítsék, a XI. hadtestparancsnokság elutasította. Jóny László ezredes a dandár parancsnoka eközben a Bug hídjának biztosításra a m. kir. 5. honvéd huszárezred 1. századát különítette ki, amelyet a századparancsnok Körmeny-Ékes Károly százados vezetett.²⁰ A század feladata a Bug hídjá és a dobrotwoi gázló elzárása, illetve a közte lévő terület állandó járőrrel történő ellenőrzése és a folyó északi partjának figyeltetése volt.²¹

Az m. kir. 24. honvéd lovasdandár ezredei augusztus 13-án együtt álltak, m. kir. 9. honvéd huszárezred Lany Polskiénnél, míg az m. kir. 5. honvéd huszárezred Kamionka Strumilován szállt meg.

A dandár augusztus 14-én reggel kozák betörésekről és gyűjtogatásaikról kapott hírt. Erre Jóny ezredes 10 órakkor intézkedést adott ki, miszerint a Bug hídját biztosító m. kir. 5. honvéd huszárezred 1. századát meg kell erősíteni, amelyre a nevezett ezred 4. századát rendelték előre. A dandárparancsnok egyúttal intézkedést adott ki a dandár előnyomulására történő felkészülésre és megindítására a Bug hídjához.²²

Jóny ezredes az első eligazítását augusztus 14-én tartotta meg a Bug folyó hídjánál a m. kir. 5. és 9. honvéd huszárezred tisztikarának. „Itt közölte a dandár feladatát, mely szerint Stojanów–Druskopol-on át Luckra kell előnyomulni és felderíteni az ott gyülekező orosz seregtesteket.” (Eredeti helyesírással – a szerző) – foglalta össze leírásában Schmitt Pál főhadnagy a m. kir. 5. honvéd huszárezred 4. századának alantostisztje. Az eligazítás itt nem ért véget. A dandárparancsnok meghagyta, hogy „szakaszt, századot ne jelentsenek, mert azokat elfújom mint az orromra szálló legyet”.²³ Könnyelmű kijelentésnek tűnhet, de jól tükrözi a Monarchia kezdeti magabiztosságát az oroszokkal szemben. A Radziechowon át Stojanówra vezető menetvonal felderítésre a m. kir. 5. honvéd huszárezred 4. századának alantostisztjét, Péczely László főhadnagyot 12 lovassal, az úttól keletre és nyugatra egy-egy altiszti járőrt küldték ki. A Bug hídjának biztosítását

²⁰ HL Tgy. 584 sz.

²¹ HL Tgy. 584, 1000 sz.

²² HL Tgy. 584. sz.

²³ HL Tgy. 1000 sz.

15 órakor a m. kir. 5. honvéd huszárezred 4. százada és a géppuskás osztag vette át, az eddig itt álló 1. századot a dandárparancsnok Radziechow irányába a településre előretolta.²⁴

„A járőrök már az első alkalommal megérezték, hogy a mocsaras, sűrű erdőben nem a kardjuk, hanem a nyakba vetett töltött karabélyuk lesz a védelemzójuk. Sőt arra is rájöttek, hogy fedett terepen rajtaütéssel szemben úgy védekezhetnek legeredményesebben és a legkevesebb veszteséggel, ha már a járőr sem lovagol [...] egy csoportban, hanem kettesével, távközökkel nyomul elő.” (Eredeti helyesírással – a szerző).²⁵

A stojanówi ütközet

Távolfelderítését a m. kir. 24. honvéd lovasdandár a parancs értelmében augusztus 15-én valamikor hajnali 3 és 4 óra 20 perckor a Bug hídjától Radziechowon át Stojanów irányába megkezdte, ahová a császári és királyi 30. gyalogezred I. zászlóalját előrerendelték. A térséget nagy mocsarak szabdalták, amelyeken az átjutást lehetővé tevő hidakat a kozákok elrontották. A mocsaras erdők nehezítették az út két oldalát biztosító két tisztí járőr felderítőmunkáját is. A dandár egésze 10 és 14 óra között érte el a település nyugati szélét, ahol megtartotta aznapi első pihenőjét a seregtest. A dandár megérkezésekor a település templomának harangjai megkondultak, ami az oroszoknak szóló jeladás volt. (Az orosz járőrök bevett és jól működő módszere volt, ahogyan a templom-, kolostortornyokból leadott fény- és hangjelzés is.²⁶) A történet itt nem ért véget, ugyanis elfogták az elkövetőt.

„Radziechowon tegnap [1914. augusztus 16.] egy őrmester és egy huszár felakasztott egy parasztot a dandárparancsnok parancsára mert kiderült, hogy akkor a mikor mi 15-én délben beérkeztünk Stojanovba, ő harangozással jelt adott az oroszoknak. [...] A szomszédjai kik velünk éreztek jelentették fel, s az összes rokonai jelenlétében a saját akácfájára akasztották fel a néző parasztság tapsai közt.” (Eredeti helyesírással – a szerző) – írja 1914. augusztus 17-i naplóbejegyzésében Ehrlich Géza főhadnagy.

Még folyt a lovak abrakoltatása, amikor egy határcsendőr jelentette, hogy a 9 km-re északnyugatra fekvő Torkinál orosz lovasság tűzérsséggel és szekéren szállított gyalogsággal a Monarchia területére lépett, valamint már a Stanówtól nyugatra elterülő erdőben is oroszok vannak. Erre Jóny ezredes felderítés céljából a m. kir. 5. honvéd huszárezred 6. századának 1. szakaszát, Máriássy László főhadnagyot küldte ki Torki irányába.²⁷ A dandárparancsnok az erdőt járőrökkel akarta felderíteni, de azok a feladatok megkezdése után nem sokkal tüzet kaptak. A dandár eközben az erdőből várt ellenség fogadásához rohamhoz fejlődött. A járőrök jelentése és a várt ellenség felbukkanásának elmaradásából arra következtethetett a dandár vezetése, hogy nagyobb ellenséges elem nem tartózkodik az erdőben. Továbbá nem szerencsés lovas seregtestet – amely

²⁴ HL Tgy. 584. sz.

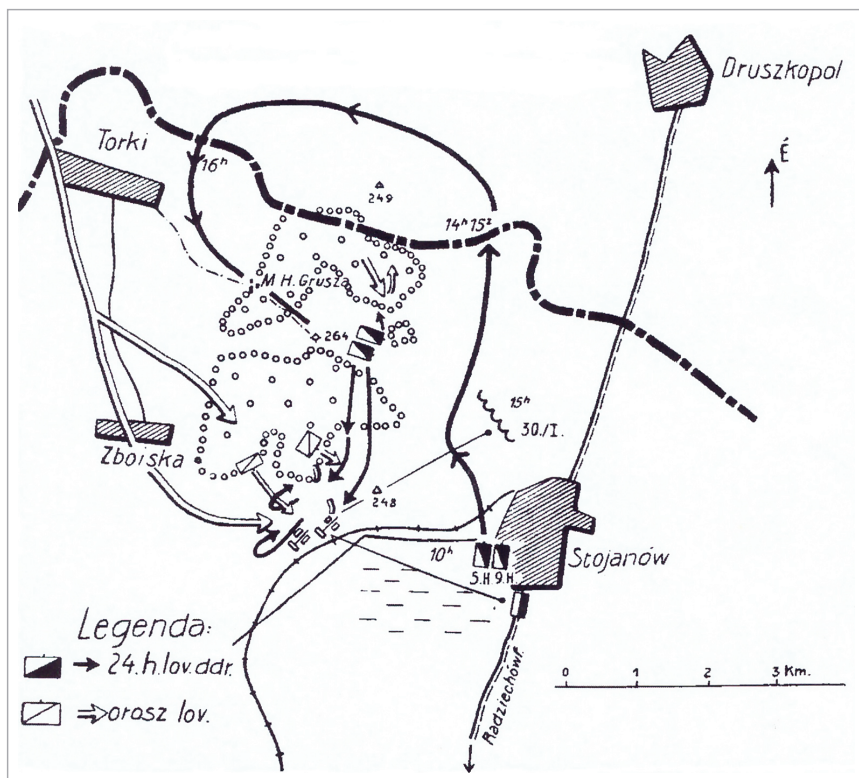
²⁵ HL Tgy. 584. sz.

²⁶ Kranzieritz (2016) i. m. 745–746.

²⁷ HL Tgy. 584, 1000 sz.

a gyorsaságára és a manőverezőképességeire építi harceljárását – erdőbe vezetni bizonytalan létszámú ellenség elé.

A dandárt Jóny ezredes lóra parancsolta, és megkezdte az ellenség felkutatását Stojanówtól észak, északnyugatra elterülő erdő irányában. A vonat helyben, a település nyugati szegélyén maradt állásba a dandár elvonulását követően. A határszéli falvakat és tanyákat az ilyenkor szokásos orosz eljárásnak megfelelően a kozákok felgyújtották. Eközben a dandár valamikor 14 óra 15 és 40 perc között a háborúban első alkalommal átlépte a határt. Innen ellenséges területen, Torki település irányába nyugatra fordulva folytatta előrenyomulását. A dandár 16 órakor már újra hazai földön járt, Torkit északkeleti irányból 2 km-re közelítette meg, majd dél felé az erdőbe kanyarodott le, ahol az ezredek felváltva átnyergeltek. A település még lángokban állt, a lakosság arról tájékoztatta a dandár vezetését, hogy az ellenség déli és délkeleti irányba Zboiska felé a Torki–Stojanów között elterülő erdőség felé elvonult.²⁸ Időközben a beérkezett császári és királyi 30. gyalogezred I. zászlóalja a Stojanówtól északra lévő magaslaton foglalt állást.

1. ábra: Stojanówi ütközet, 1914. augusztus 15.

Forrás: A világháború (1928) i. m. 147.

²⁸ HL Tgy. 1823 sz.

Máriássy főhadnagy felderítésre kirendelt szakaszától több jelentés is érkezett. Ezek szerint Torki településen a következő orosz erőket találta: egy gyalogszázadot 4 géppuskával és 6 lovasszázadot. Az oroszok Grusza major felé vonultak el, ezeknek a biztosító osztagaival a felderítőszakasz tűzharcba is keveredett. Jóny ezredes a jelentés vétele után utasította a szakaszt, hogy az időközben megindult dandárhoz vonuljon be. Az ellenség megfigyelésére hátrahagyott járőrök kivételével a szakasz bevonult a dandárhoz.²⁹

A dandár M. H. Gruszához ügetett, de itt nem találtak ellenséget. A felkutatás már-már sikertelenségbe fulladt, amikor az átnyergelés közben déli irányból erős ágyútűz hallatszott. Újabb jelentés érkezett, amely orosz tűzérségről és géppuskákról szólt, amelyek az erdőtől délre álltak, és a Stojanówban maradt gyalogzászlóaljat és a vonatot lőtték. A dandár egy több kilométeres erdei úton előnyomult Stojanów irányába a 264-es dombtetőre.³⁰ „Pár perc múlva a srappellek a közelben robbantak, pár sebesülés is volt. Gyalogsági tűz is szórta az erdőt, de nem lehetett tudni hogy ellenséges vagy saját.” (Eredeti helyesírással – a szerző).³¹

A tűzérési állások felderítésére, valamint a helyzet tisztázása érdekében Jóny ezredes járőrt küldött ki, amelyet Makay István főhadnagy a m. kir. 9. honvéd huszárezred 6. századának alantos tisztje vezetett.

„Az orosz tűzérés az erdő délkeleti sarka irányából a dandárnak az időközben Stojanówra beérkezett és a műúton álló vonatát lőtte. Felderítésemet az erdőn áthatolva folytatom. Úgy látszik, az oroszok a dandárt Stojanów környékén sejtették [Feltehetőleg a harangozás miatt], mert a tüzelőállásban levő lövegektől körülbelül 800 méterre lévő erdőben semmi biztosításról nem gondoskodtak. Négy löveg felállítási helyét, köztük felállított géppuskát és kevés, beásott gyalogságot állapítottam meg. Lovas zárt osztagokat nem láttam. Az egész környéken viszont számos kozák járőr cirkált. Személyesen visszamentem jelenteni a 264-re.” (Eredeti helyesírással – a szerző)³²

Jóny ezredes, a dandár parancsnoka a rendelkezésre álló információk birtokában elhatározta a támadást. Makay főhadnagy így emlékezett vissza a kapott parancsra:

„Első lépcső rajban a kettős oszlop jobb oszlop: a 9/I. huszárosztály (3 század) és az 5/II. huszárosztály. Tartalék a 9/II. huszárosztály a 264-es magaslati pontnál. A lovas géppuskásosztág a rohamot az erdő keleti szélétől tűzzel támogatja, a gyalogzászlóalj a 248 magaslati ponton keresztül támad.” Makay százados kitért arra is, hogy: „A második lépcsőt az 5/I. osztályt a dandárparancsnok ismeretlen okból visszarendeli a 246-re. Ugyanígy a géppuskásosztág 1. szakaszát is.” (Eredeti helyesírással – a szerző)³³

Ez nem volt véletlen, ugyanis a dandárparancsnok másra szánta a II. lépcsőt. A fenti parancsot követően ugyanis elrendelte Hegedűs Pál ezredesnek a m. kir. 5. honvéd huszárezred parancsnokának, hogy ezredének I. osztályával az erdőn keresztül támadja

²⁹ HL Tgy. 584, 1000 sz.

³⁰ HL Tgy. 584, 1000 sz.

³¹ HL Tgy. 1000 sz.

³² HL Tgy. 963. sz.

³³ HL Tgy. 963. sz.

oldalba az oroszokat. Egyúttal parancsba adatta a géppuskás osztagnak, hogy a roham támogatására az erdő sarkán foglaljon tüzelőállást.³⁴

Nézzük, mit tudhatunk a rendelkezésre álló levéltári forrásokból, kik vezették a támadást?

- az I. lépcsőben a m. kir. 9. honvéd huszárezred I. osztályát annak parancsnoka, Virányi Ferenc alezredes, míg a m. kir. 5. honvéd huszárezred II. osztályát szintén annak parancsnoka, Zimmer Alajos őrnagy vezette harcba;
- a II. lépcsőt alkotó m. kir. 5. honvéd huszárezred I. osztályát parancsnoka, Hegedűs Pál ezredes ezredparancsnok parancsnokolta; míg
- a tartalékot Pantz Alajos alezredes, a m. kir. 9. honvéd huszárezred II. osztályának parancsnoka irányította.

A végrehajtó állomány alegységei tekintetében, azaz, hogy az adott osztályok hány és melyik százada vett részt a harcban, anomália figyelhető meg, amelyet az 5. táblázat foglal össze.

5. táblázat: Támadási parancsot végrehajtó állomány

Végrehajtó				
Lépcső:	I.		Tartalék	
	II.			
Csapattest:	m. kir. 9. honvéd huszárezred	m. kir. 5. honvéd huszárezred	m. kir. 9. honvéd huszárezred	m. kir. 5. honvéd huszárezred
Egység:	I. osztály	II. osztály	II. osztály	I. osztály
Alegység				
Maczky Emil főhadnagy ³⁵	2 század (3. és 4. század)	2 század (5. és 6. század)	n. a.	n. a.
Makay István főhadnagy ³⁶	3 század	3 század	3 század	3 század
Schmitt Pál főhadnagy ³⁷	3 század	2 század	n. a.	n. a.
Serly Károly hadnagy ³⁸	2 század (5. és 6. század)	2 század (5. és 6. század)	n. a.	n. a.
HL Tgy. 584. sz. ³⁹	2 század	2 század (5. és 6. század)	n. a.	(4. század)

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az erdőn keresztül a rohamra küldött huszárosztályok a sűrű aljnövényzet miatt nehezen tudtak előnyomulni, de fennakadás nélkül sikerült az átjutás. Közben az erdőben megbújt orosz figyelők jelentették a közeledő támadókat, mire a tüzelőállásban álló orosz tüzérség négy ágyúját az erdő irányába állította, és hatásos (srapel)tűz alá vették annak szélét.

³⁴ HL Tgy. 584. sz.

³⁵ HL II. 675. 11 doboz 8. sz.

³⁶ HL Tgy. 963 sz.

³⁷ HL Tgy. 1000 sz.

³⁸ HL Tgy. 1823. sz.

³⁹ HL Tgy. 584. sz.

Az erdő sarkára rendelt géppuskás osztagnak sem volt könnyebb a dolga, ugyanis őket baráti tűz fogadta. A lemálházott géppuskás osztagot a császári és királyi 30. gyalogezred I. zászlóalja nézte ellenségnek.⁴⁰ A tüzet csak nem szüntette be a zászlóalj. Vélhetően a megfelelő összeköttetés hiányából fakadóan nem tudta, hogy a sajátjait igyekszik előzni, ami sikeres is volt, hiszen a géppuskás osztag nem maradhatott a számukra meghatározott tüzelőállásban. Ennek egyenes következménye volt, hogy az első lépcsőben rohamozó két osztály géppuskatámogatás nélkül bocsátkozott harcba.

Az erdő szegélyét elérő két huszárosztály és a tüzelőállásban álló orosz ágyúk, valamint a közükük telepített géppuskák között körülbelül 1800–2000 méter volt. Ilyen távolságból lovasrohamot indítani nyílt terepen önmagában is nagyon kockázatos volt. Különösen akkor, ha az ellenség tüzéségi és sorozatlövő fegyverei lemozdonyozott és lemálházott tűzkész állapotban lévő állásainak szemből történő megrohanása volt a parancs.

A parancsot azonban végre kellett hajtani, így ennek értelmében mind a két támadó csoport megindult. Hegedűs ezredes előnyomulás közben kapta a jelentést, hogy azon az erdei úton, amin a dandár érkezett, orosz lovasszázadok nyomulnak előre. A bekerítés elkerülése érdekében a Hegedűs ezredes vezette osztályt visszarendelték a géppuskás osztaggal együtt. Utóbbi már visszavonulóban volt a fentebb ismertetett baráti tűz miatt, ami most jól jött, ugyanis mozgásból tudtak a felbukkant orosz századokra reagálni, ellenben Hegedűs ezredes csapata, amely már a roham megindítási terepszakaszáról fordult vissza. A géppuskások gyors beavatkozása, illetve hatásos tüze visszavonulásra kényszerítette az ellenséges lovasságot.

Ez idő alatt az arctámadásra rendelt négy század tűztámogatás nélkül nyílt terepen körülbelül 1800–2000 méter távolságból délnyugati irányba végrehajtott kanyarodással rajban indította meg támadását. A terep rohamra alkalmas volt, kisebb hullámok ugyan voltak, de azok akadályt nem jelentettek.⁴¹ A támadásnak két reménye volt: a meglepetés és a gyorsaság. A roham súlyos véráldozatok árán is, de hihetetlen módon sikerült. Schmitt Pál főhadnagy – aki a m. kir. 5. honvéd huszárezred 4. századával vett részt a rohamban – leírása is ennek „döbbenetnek” adott hangot: „ennek a rohamnak minden emberi számítás szerint meg kellett volna semmisülnie a szemben, előidőzített srapelket lövő 4 ágyú és két géppuska tüzeiben.”⁴² (Eredeti helyesírással – a szerző)

Mit tudhatunk még a rohamról? Serly Károly hadnagy (m. kir. 5. honvéd huszárezred 5. század):

„Az 1 km-es távolságot rajta-rajtában tettük meg minimális idő alatt, úgy, hogy az orosz tüzéség és géppuskák, dacára a kitűnő célnak, mit nyujtottunk, gyors tüzelése mellett is aránylag kevés veszteséget okozott. Ezt látva, az orosz kezelő legénység tüzét beszüntette, s próbáltak az agyu és löszerkocsi alá bujva, menekülni a lekasabolás elől. Egy részük pedig futva igyekezett az erdőt elérni.” (Eredeti helyesírással – a szerző)⁴³

⁴⁰ HL Tgy. 584. sz.

⁴¹ HL Tgy. 1823. sz.

⁴² HL Tgy. 1000 sz.

⁴³ HL Tgy. 1823. sz.

Schmitt Pál főhadnagy (m. kir. 5. honvéd huszárezred 4. század): „Az orosz tűzéréség és géppuskások az utolsó pillanatig lőttek [...] A századok észre sem véve óriási veszteségeiket az orosz ágyúknál termettek melyek leadva utolsó lövéseiket, elhallgattak. A huszárok lekaszabták a kezelő legénységet hol halálát lelte az ütegparancsnok is.” (Eredeti helyesírással – a szerző)⁴⁴

Zimmer Alajos őrnagy az ellenség vonalait elérve intézkedett az orosz géppuskák elfoglalásáról és őrizetéről egyaránt, nehogy ellenük tudják fordítani azokat a harcok további szakaszában. A feladatra Maczky Emil főhadnagyot a m. kir. 9. honvéd huszárezred utászpáncsnokát jelölte ki, aki a roamban az 5. század félszázadának páncsnoka volt.⁴⁵

„Az orosz tűzerek ágyúikat elhagyták, a fogatokat lelőtték, de a mieink az ágyúkat fogat hiányában nem hozhatták el. Azonban a géppuskákat elvették az oroszoktól, s el is hozták.” (Eredeti helyesírással – a szerző) – írja Ehrlich főhadnagy naplóbejegyzésében.⁴⁶ A megfelelő eszköz hiányában az orosz ágyúkat a roham idején csak használhatatlanná tudták tenni, de elszállítani nem. Az ágyúk és különösen a géppuskák számát és sorsát tekintve nincs egyetértés a forrásokban, ahogy ezt a 6. sz. táblázat is mutatja.

6. táblázat: Orosz ágyúk és géppuskák

	Orosz ágyúk és géppuskák száma (db)			
	ágyú	géppuska	zsákmányolt	
			ágyú	géppuska
Makay István főhadnagy ⁴⁷	4	3	n. a.	n. a.
Schmitt Pál főhadnagy ⁴⁸	4	2	2	2
Serly Károly hadnagy ⁴⁹	4	3	0	3

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az ágyúk elszállítására később került volna sor, de ezt az oroszok megghiúsították, ugyanis az erdőben maradt kisebb-nagyobb csapataiknak sikerült elvontatniuk azokat. A zsákmányolt géppuskákat a foglyokkal és a sebesültekkel együtt Stojanówon át Lembergbe szállították.⁵⁰

Az ütközet teljes sikeréből miként lett félsiker? Itt Makay főhadnagy visszaemlékezésére kell támaszkodni, aki leírja, hogy az orosz lövegállások környékén sikeresen harcoló m. kir. 5. honvéd huszárezred II. osztálya ellen két orosz lovasszázad készült rohamot indítani az erdő nyugati sarkától. A kihívást elfogadta Zimmer őrnagy osztálya, ezért

⁴⁴ HL Tgy. 1000. sz.

⁴⁵ Görgey szerk. (1935) i. m. 49.

⁴⁶ HL II. 675. 11 doboz 6. sz.

⁴⁷ HL Tgy. 963. sz.

⁴⁸ HL Tgy. 1000. sz.

⁴⁹ HL Tgy. 1823. sz.

⁵⁰ HL II. 675. 11 doboz 6, 8. sz., HL Tgy. 1823. sz.

sorai rendezése érdekében gyorsan gyülekezett, majd az ellenségre támadt.⁵¹ „A lőszerkocsik mögül hosszú vas pikás lovasok [ulánusok – a szerző] törtek elő, többsoros vonalban. Hanem ezek nem bírták sokáig állni a harczot, a huszárok repülő lökeme csak nem felfordította nehézkesen mozgó soraikat” (Eredeti helyesírással – a szerző) – írja le a harcokban részt vett Schmitt Pál főhadnagy.⁵² A kézitusa sikerrel zárulhatott, ugyanis az orosz lovasság visszavonult.

Ekkor az erdő keleti sarka felől újabb két orosz lovasszázad tűnt fel. Ez már teljes bekerítéssel fenyegetett, és a visszavonulási vonalakat veszélyeztette, különösen a m. kir. 9. honvéd huszárezred I. osztályát. Ennek elkerülése érdekében támadásra készülve Virányi alezredes gyülekezőt fúvatott. Ezt félreértésből Zimmer őrnagy harcban lévő, vagy éppen azt befejező osztálya is átvette, és szintén hátrafelé gyülekezett.⁵³ A két osztály nagy része megfordult és igyekezett elérni a gyülekezési pontot.

Hibát sejtethünk, de a rendelkezésre álló források igazolják Virányi alezredes cselekedetét, ugyanis helyesen felmérve a veszélyt csupán a kialakult harchelyzetre kívánt helyesen reagálni, amikor osztályát egy újabb támadáshoz gyülekeztetni akarta (a szét-szórt huszárok könnyű ellenfelet jelentettek volna a harcalakzatban támadó orosz lovasságnak). Ellenben Zimmer őrnagy osztályát sem lehet elmarasztalni, ugyanis a harc hevében bármi megeshetett. Fontos lenne tudni, hogy Zimmer őrnagy osztálya a kézitását megelőző gyülekezőt milyen parancsra, szóbelire vagy hangjelzésre hajtotta-e végre? Ha utóbbira, akkor náluk miért nem okozott zűrzavart, vagy esetükben egyértelmű volt a hangjelzés felszólítása és Virányi alezredes trombitása hibázott, és nem megfelelően adta le a hangjelzést? Azt sem szabad kizárni, hogy a harc heve okozta a félreértést, és nem kell mögötte mindenáron emberi hibát keresni.

Az ebből kialakult zűrzavart használták ki az oroszok, akik igyekeztek elvesztett harceszközeiket (ágyúkat és géppuskákat) visszaszerezni. Ezzel újabb lovasharc kezdődött. A kézitusában a m. kir. 5. honvéd huszárezred 5. és 6. századának azon részei vettek részt, akik nem indultak el a gyülekezőhelyre, vagy tisztjeik érzékelték a veszélyt, és visszafordították őket.⁵⁴ Ez a harc súlyosabb vérvesztéssel zárult, mint az ágyúk és géppuskák lerohanása. Ez köszönhető annak, hogy az orosz lovasság a huszárok rendezetlen soraira tudott támadni.

Az ütközet eredménye

A harctér a m. kir. 24. honvéd lovasdandár kezén maradt, amely Stojanównál gyülekezett és estig itt maradt. Ha a másik oldalt nézzük, az is biztos, hogy ez a szerencsétlen kőjáték, a gyülekező fúvatása, félsikerré tette az azt megelőző vakmerő lovasrohamot. A megszerzett ágyúk közül legalább kettőt vissza tudtak szerezni az oroszok, de

⁵¹ HL Tgy. 963. sz.

⁵² HL Tgy. 1000. sz.

⁵³ HL Tgy. 963. sz.

⁵⁴ HL Tgy. 584. sz.

a rendelkezésre álló információk zsákmányolt ágyúkról nem beszélnek, csak géppuskákról és hadifoglyokról.

Az ütközet elején az oroszok felderítésük alapján és vélhetően a harangjelzésből arra következtettek, hogy a m. kir. 24. honvéd lovasdandár Stojanównál áll. Ennek okán a lovasroham megindításig folyamatosan lőtte a települést, ahol akkor csupán a dandár vonata volt. Az ellenséges tüzéség nagy pánikot keltett a vonat legénységében. Sokan Radziechówon át Kamionka és Lemberg felé futottak. Számos kocsit találat ért, de voltak, amelyek az utak melletti mocsarakba borultak, és vesztek oda lovastól a nagy rohanásban. „A kocsik és lovak legnagyobb része egész Lembergig szaladt még az éjjel. Az én tisztisolgám, ki 2 saját lovamat vezetett szintén ide jutott az egyikkel a másik ló az ágyúlövésre a hátán lévő podgyászommal együtt az országoton elfutott.” (Eredeti helyesírással – a szerző) – írja Ehrlich főhadnagy.⁵⁵

Összefoglalás

A vizsgálat elején feltett kérdésekre foglaljuk össze a válaszokat:

1. A m. kir. 24. honvéd lovasdandár miért kényszerült önállóan megkezdeni a távolfelderítést? A részleges Szerbia elleni mozgósítás miatt életbe lépett hadrend értelmében a m. kir. 11. honvéd lovashadosztályt a m. kir. 19. és 22. honvéd lovasdandár alkotta, míg a teljes mozgósítás idején a 19. helyére került a 24. honvéd lovasdandár. A teljes mozgósítás elrendelésekor a 24. honvéd lovasdandár még állomáshelyén állt – ellenben a 22. honvéd lovasdandárral, amelyet már délre szállítottak –, így rögtön Galíciába tudták szállítani.
2. A huszároham miért járhatott sikerrel? Véleményem szerint a roham meglepetése és ereje állhatott a háttérben. Az orosz ágyúk és géppuskák a tüzelést nem szüntették be azonnal, csak akkor, amikor látták, hogy tüzükkal nem tudják megtörni a gyorsan és nagy erővel érkező huszárohamot. A meglepetés és a huszárság ereje döntő szerepet játszott ennek a rohamnak a sikerében, ez kétségtelen, ahogy a szerencse is, ami az orosz tüzerek és géppuskások tevékenységében (pontatlanság, fegyelmetlenség stb.) öltött testet – de ennek pontosítására további kutatások szükségesek.
3. Az ütközetet félbeszakító hangjelzés emberi hiba eredménye, vagy szerencsétlen véletlen volt? Virányi alezredes gyülekezőfúvatása véleményem szerint indokolt volt, hiszen a harc helyzet megkövetelte. A szétszórtnak még az orosz lövegek körül harcoló és az onnan menekülő oroszokat üldöző husárokat gyülekeztetni kellett annak érdekében, hogy a keleti irányból érkező két ellenséges lovasszázzal szemben rohamhoz sorakozzanak. Szerencsétlen véletlennek gondolom, hogy a kézitusát vívó Zimmer őrnagy osztálya is átvette a gyülekezőre vonatkozó parancsot.
4. A fentiek ismeretében hogyan értékelhető az ütközet? A harctér a dandár kezében maradt, az oroszok visszavonultak. Az m. kir. 24. honvéd lovasdandár a roham

⁵⁵ HL II. 675. 11. doboz 7. sz.

és az azt követő kézitusában elszenvedett veszteségei ellenére harcértékét megőrizte. Ezt bizonyítja, hogy másnap, augusztus 16-án a dandár folytatta a távolfelderítést, a stojanówi eseményekről értesülve az osztrák–magyar XI. hadtest a cs. és kir. 32. tábori ágyúsezred két ütegét és a 19. Landwehr-gyalogezerd két zászlóalját rendelte a dandár alá.

A lovasrohamok felett eljárt az idő, de a m. kir. 24. honvéd lovasdandár huszárjait egy cseppet sem érdekelte ez 1914. augusztus 15-én Stojanów mellett. A klasszikus harc-eljárással sikeres lovasrohamot hajtottak végre ellenséges ágyúkkal és géppuskákkal megerősített állásokkal szemben. A vakmerő akciónak véres veszteségei ellenére a dandár harcértékét megőrizte, és másnap folytatta távolfelderítő tevékenységét.

Irodalomjegyzék

- A világháború 1914–1918. I. k. (szerk.): a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár. Budapest, 1928.
- Balla Tibor: *A magyar királyi honvéd lovasság 1868–1914*. Budapest, Balassi, 2000.
- Berkó István (szerk.): *A magyar királyi honvédség története 1868–1918*. Budapest, 1928.
- Farkas Márton: Lemberg. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadműveletei 1914 kora őszén Galíciában augusztus 15. – szeptember 25. *Hadtörténelmi Közlemények*, 28. (1981), 2. 167–207.
- Feldmarschall Conrad (Franz Conrad von Hötzendorf): *Aus meiner Dienstzeit 1906–1918*. 4/1. Bd. Wien, Leipzig, München, 1923.
- Görgey Miklós (szerk.): *A volt m. kir. kassai 5. honvéd-huszárezred története 1868-tól 1918-ig*. Budapest, 1935.
- Gyakorlati szabályzat a magyar királyi honvéd lovasság számára. II. rész. H. n. 1900.
- Huszártörténet*. A m. kir. marosvásárhelyi 9. honvéd huszárezred levéltári dokumentumai, emlékiratok, naplók, szemtanúk vallomásai alapján írta, fordította és jegyzetelte: Koszta István. Csíkszereda, 2008. 96–104.
- Kranzieritz Károly: A gorodoki lovasroham és előzményei. Az 5. honvéd lovashadosztály működése a világháború első napjaiban orosz területen. *Hadtörténelmi Közlemények*, 129. (2016), 3. 734–758.

Források

- M. kir. 9. honv. huszárezred*. Hadtörténelmi Levéltár II. fond 675. 11. doboz.
- M. kir. kassai 5. honv. huszáre. története 1868–1918-ig. Hadtörténelmi Levéltár, Tanulmánygyűjtemény 584. sz.
- Makay István: *A m. kir. 24. honvéd lovasdandár önálló terepfelderítése és harcai 1914*. VIII. 14–28-ig. Hadtörténelmi Levéltár, Tanulmánygyűjtemény 963. sz.
- Schmitt Pál: Lovas roham tüzéség ellen. A 24. honv. lovasdandár messzemenő hírszerző működéséből. Hadtörténelmi Levéltár, Tanulmánygyűjtemény 1000. sz.
- Serly Károly: *Stojanovi lovasroham 1914. augusztus 15-én 18 órakor*. Hadtörténelmi Levéltár, Tanulmánygyűjtemény 1823. sz.